

## CẦN NGHIÊN CỨU MÔ HÌNH NHÀ NƯỚC CỦA NƯỚC VIỆT NAM DÂN CHỦ CỘNG HÒA DO CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH THIẾT KẾ, XÂY DỰNG

DIỆP VĂN SƠN (\*)

**T**raï qua mấy ngàn năm dựng nước, giữ nước, lần đầu tiên sau Cách mạng tháng 8 và 02-9-1945, nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa với Nhà nước của dân – do dân – vì dân xuất hiện.

Chủ tịch Hồ Chí Minh là người khai sinh ra Nhà nước Việt Nam, Nhà nước dân chủ nhân dân kiểu mới đầu tiên ở Đông Nam Á. Trong suốt quá trình tìm đường cứu nước, thời cách mạng, Hồ Chí Minh coi dịp tiếp xúc với các loại hình nhà nước ở khắp năm châu, Người tìm hiểu, nhận xét, phê phán, suy ngẫm ... và đến cuối cùng hình thành ý tưởng xây dựng một Nhà nước pháp quyền kiểu mới, Nhà nước của dân, do dân, vì dân khi nước nhà độc lập. Trong tổ chức Hồ Chí Minh, Nhà nước của dân không gắn với Nhà nước của dân tộc Việt Nam, của dân tộc nào cả. Trong kỳ họp thứ 2 của Quốc hội Khóa I, Người trình trong tuyên bố "Chính phủ sau này phải là một Chính phủ toàn dân tộc và tập hợp nhân tài không phân biệt". Trong bản Hiến pháp đầu tiên của nước ta (1946) do chính Chủ tịch Hồ Chí Minh soạn thảo, ngay từ Điều 1 nêu khẳng định: "Tất

*cải quyền bính trong nước là của toàn thể nhân dân Việt Nam, không phân biệt nơi giống, gái trai, giàu nghèo, giai cấp".*

Long dân trong tổ chức Hồ Chí Minh là thước đo uy tín, hiệu lực và hiệu quả của Nhà nước và chế độ. Người tiếp thu tổ chức của người xưa "Việt nhân nghĩa cốt ở yên dân..." và "dân là nước, nước coi thì này thuyền và coi thì là thuyền". Nếu yên dân, dân tin yêu thì không thể có sức mạnh nào bên trong và bên ngoài coi thì phải hoai chế độ là của Nhà nước. Về phần Nhà nước, hoạt động nhờ thế nào, tổ chức nhờ thế nào nên thể hiện nước bản chất là Nhà nước của dân, và dân phải biết và có quyền tham gia quản lý kiểm tra. Xem xét lại Hiến pháp 1946, Hiến pháp do chính Chủ tịch Hồ Chí Minh soạn thảo, chúng ta thấy rất rõ tổ chức Hiến pháp của Người phản ánh này như những nội dung Nhà nước của dân trong việc tổ chức và hoạt động của bộ máy Nhà nước.

Cũng nhờ C. Mác - Ph. Ăngghen và Lênin, Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn luôn chú trọng nền cao việc coi trọng quản lý Nhà nước bằng công cụ pháp luật. Từ những năm 1922, trong bài "Việt Nam yêu cầu ca" có 8 điều thì có một điều (Điều 7) Người viết:

*"Bây xin Hiến pháp ban hành*

*Trăm điều phải coi thành linh pháp quyền".*

- Hiến pháp là "luật mẹ", từ đây là cơ sở để

(\*) CVCC., nguyên Phó Trưởng Ban Tổ chức cải tổ chính phủ Bộ Nội vụ - Cơ quan nội địa phía Nam.

xaây dựng hàng loạt hệ thống luật pháp và tổ chức hình thành một Nhà nước hợp hiến thông qua tổng tuyển cử bầu ra Quốc hội, cơ quan lập pháp duy nhất. Hiến pháp 1946 ních thân Chủ tịch Hồ Chí Minh soạn thảo thể hiện ý tưởng, quyết tâm của người lao xây dựng một “*chính quyền minh mẫn và sáng suốt của Nhân dân*” (Lời nói đầu Hiến pháp 1946).

Boi may chính quyền Việt Nam với thiết kế của Chủ tịch Hồ Chí Minh còn những nét riêng của một boi may chính quyền hiện đại, dẫn chủi coi hiều lóc. Tróc khi coi Hiến pháp, Ngóoi quan niếm một xã hội không thể sống một ngày không coi pháp luật, cho nên Ngóoi ña ky sae: lnh giõo lai moi luật le của che ñoai cu ch trõnhõng nheo luật trai với nên ñoai lap, tõi do. Ñoing thõi, Ngóoi kyi moi loai sae lnh cap baich: Sae lnh baib ñaim tõi do cai nhain, Sae lnh baib boi thuea thain, Sae lnh toaichõic Toaiain ñoai lap với Hanh chính... Ñoi lai nên taing tróc mat va lai dai cho moi Nhà nước pháp quyền. Tõ tõiing pháp quyền của Chủ tịch Hồ Chí Minh thể hiện trong hoạt ñoing của Chính phủ của các chính quyền, của các toaichõic, Ngóoi noi hoai tai cai moi toaichõic va cai nhain phải chấp hành pháp luật, không ai ñoic ñoing trên va ñoing ngoài pháp luật.

“*Tại các toaichõic va cai nhain sống, làm việc theo pháp luật và bình ñang tróc pháp luật*” là ñieo kien tien quyet ñe baib ñaim dân chủi

Trong suy nghĩ của Chủ tịch Hồ Chí Minh, người luôn luôn gắn liền dân chủi với pháp luật, người nói rằng: “*Pháp luật của ta là pháp luật thật sự dân chủi vì nó bảo vệ quyền tõi do, dân chủi ñoing rai cho nhân dân lao ñoing*”. Nhà nước nào thực hiện ñay ñuoi dân chủi tõi la thõic hiện 3 quyền cho công dân: quyền chính trò, quyền kinh tế và quyền xã hội.

Sau khi ñoc Tuyển ngôn ñoai lap (02-9-1945), Chủ tịch Hồ Chí Minh họp Chính phủ lâm thời (03-9-1945) ñe ro ñhõng nhiem vui cap baich của Nhà nước, gồm 6 ñieo trong ñoi coi viec: “*Ñe ñhõ Chính phủ toaichõic càng sớm càng hay cuộc tổng tuyển cử với che ñoai phoai thõing ñau phieu*” ñe coi moi Chính phủ của nhân dân, do dân thành lập, Chính phủ hợp hiến. Ý tưởng tổng

tuyển cử ñe baib ra Quốc hội theo che ñoai phoai thõing ñau phieu, sau ñay Quốc hội sẽ xây dựng và ban hành Hiến pháp, tuân theo quy ñinh của Hiến pháp ñe hình thành một Nhà nước hợp hiến. Ý tưởng ñe moi Nhà nước không coi Hiến pháp là Nhà nước không dân chủi ña ñoic Ngóoi tiếp thu coi chõin lóc tõi tõiing ve Nhà nước dân chủi và pháp quyền của các tõi tõiing tien boai thõi ñai. Sõi thanh lap boi may Nhà nước do tổng tuyển cử ñang phoai thõing ñau phieu la sõi kien ñau tien xuất hiện trong lịch sử Nhà nước của dân tộc ta.

Chính sách bầu cử ñing cử vãn ñe coi tõi của tính hợp hiến và hình thành boi may Nhà nước, tõi do hay hain che bình ñang hay phân biệt, giai hay thait, ap ñait hay tõi do lõa chõin lai ñhõng chuan mõi của viec xem xét moi boi may chính quyền thật sự la của dân hay không do dân thành lập. Trong bài viết về ý nghĩa tổng tuyển cử Chủ tịch Hồ Chí Minh nhân ñaim: “*... Tổng tuyển cử là một dịp cho toàn thể quốc dân tõi do lõa chõin ñhõng ngóoi coi tai, coi ñoic ñe ña ñaing vai công việc ñoic nha* Trong cuộc tổng tuyển cử hệ ña ñhõng ngóoi muoan lo viec ñoic thì ñe coi quyền ra ñing cử hệ ña ñaing dân thì ñe coi quyền ñi baib coi... do tổng tuyển cử ña toan dân bầu ra Quốc hội, Quốc hội sẽ coi Chính phủ Chính phủ ñoi lai của toan dân”.

- Quốc hội: tõi “*Nghò vãn Nhân dân*”, Hiến pháp 1946 tuyển boi “*Nghò vãn Nhân dân lai cõ quan coi quyền cao nhất của ñoic Việt Nam Dân chủi Công hoai. (Ñ.22) ...*” giai quyet moi viec chung cho toan quốc” (Ñ.23). Nghò vãn coi Ban Thõing vui ñe giai quyet công việc giữa 2 kỳ họp, ñaie bie ñe thõing xuey “*kiem soat va phe bình Chính phủ*” (Ñ.35). Nhõ ta ñaie bie Quốc hội Khoa I do tổng tuyển cử ñang cai phoai thõing ñau phieu baib ra, tuy Quốc hội ñi vì trí cao nhất, ñhõng ñhõng phải lai cõ quan tap trung tại cai quyền lóc, Nhân dân con ñi vì trí cao hõn Quốc hội, “*ñhõng việc quan hệ ñe vãn minh quốc gia sẽ ñe ra Nhân dân phải quyet ñe 2/3 tổng số Nghò vãn ñoing yì*” (Ñ.32).

- Chính phủ theo Hiến pháp 1946, lai cõ quan

hành chính cao nhất của Quốc gia, Hiến pháp quy định mọi quan hệ giữa Quốc hội với Chính phủ và hệ thống các cơ quan hành chính. Hiến pháp bảo đảm một nền hành pháp minh bạch, phân nhiệm cao cho hành pháp.

Nhắc lại cơ cấu của Chính phủ rất gọn nhẹ. Sau tổng tuyển cử (6/1/1946), Chính phủ liên hiệp Kháng chiến được thành lập (2/3/1946) gồm 11 Bộ sau này mới thành chính phủ kháng chiến (3/11/1946) gồm 13 Bộ. Toà chính phủ và các cơ quan ngang Bộ và 10 cơ quan thuộc Chính phủ.

- Chính quyền nhà nước: Nội các chính phủ và Hội đồng nhân dân: Hiến pháp 1946 ghi rõ "Hội đồng Nhân dân quyết định về những vấn đề thuộc nhà nước" (N.59). Về Ủy ban hành chính, theo Hiến pháp "UBHC. (a) thi hành mệnh lệnh của cấp trên, (b) coi trách nhiệm thi hành các Nghị quyết của H.NND nhà nước sau khi được cấp trên chuẩn y..." (N.59). Qua nhiều năm, ta thấy UBHC coi trách nhiệm thi hành nhiệm vụ theo thời giờ trước và H.NND chủ yếu "giảm bớt hành chính" nói với các nghị quyết của mình. Việc toà chính phủ H.NND gọn nhẹ và thiết lập hệ thống hợp với hoàn cảnh lịch sử kinh tế chính trị, truyền thống ... cho nên H.NND chế độ kế hoạch hóa tập trung và các cấp xã. Nhờ vậy là không thiết lập H.NND cấp huyện vì nó là cấp trung gian không có tính năng thực tiễn và lãnh đạo dân cơ. Nhắc lại trong việc toà chính phủ nhà nước, Chủ tịch Hồ Chí Minh thấy rất rõ sự khác nhau giữa nhà nước công nhân và nhà nước nô lệ nên toà chính phủ chế độ kế hoạch hóa tập trung.

Lâu nay chúng ta toà chính phủ quản lý nhà nước không có gì khác với nhà nước công nhân. Xuất phát từ quan niệm "cấp tổng động" trong các văn bản pháp luật cho nên thành phố thuộc trung ương toà chính phủ; quận, thị xã thành phố thuộc tỉnh toà chính phủ; phường, thị trấn toà chính phủ xã (Hiến pháp, Luật toà chính phủ H.NND và

UBND...). Vì thế trong nhà nước công nhân và nhà nước thuộc địa nhiều cấp quản lý nhiều năm nhà nước mệnh lệnh hành chính bị "cắt khúc", gây, chong chọi, luôn luôn xuất hiện mâu thuẫn giữa ngành và cấp trên cùng một nhà nước, trong khi nội bộ thì lại một cách thống nhất, nội bộ phải quản lý tập trung thống nhất và xuyên suốt. Những quan niệm tiến tiến trong quản lý nhà nước trên thế giới hiện nay là giảm bớt các cấp quản lý trên nhà nước. Các lệnh số 77 ngày 21/12/1945 về "Toà chính phủ quyết định nhân dân ủy thác xã và thành phố" của Chính phủ lâm thời do Chủ tịch Hồ Chí Minh lãnh đạo cũng chế độ kế hoạch "ủy thác xã và thành phố" 3 thời kỳ: Hội đồng nhân dân thành phố Ủy ban Hành chính thành phố và Ủy ban Hành chính khu phố (N.ieu 3). Nhờ vậy là ủy thác xã và thành phố theo các lệnh 77 có 2 cấp và H.NND chế độ ủy thác xã và thành phố phải chăng này là tổ chức Hồ Chí Minh trong việc xây dựng chính quyền nhân dân: lấy hiệu quả làm mục tiêu, gọn nhẹ theo nguyên tắc và toà chính phủ và nội bộ tiến của dân, coi hiệu quả phục vụ tốt cho dân. Toà chính phủ quản lý nhà nước nhờ vậy khai thác mô hình quản lý nhà nước của các nước phát triển như Tokyo (Nhật), Paris (Pháp)...

- Toà chính phủ và các cơ quan tổ chức: Nghiên cứu việc toà chính phủ và pháp do Chủ tịch Hồ Chí Minh nên có lúc bấy giờ thể hiện rất nhiều sự tiếp thu tổ chức tiến bộ trong việc toà chính phủ và pháp của các nước. Nội bộ và pháp phải hiện nay, dân chủ thuận tiện cho nhân dân, tiết kiệm cho Nhà nước. Theo N.ieu 63 (Hiến pháp 1946), cơ quan tổ chức là cơ quan xét xử của nước Việt Nam dân chủ cộng hòa gồm có:

- Toà án tối cao;
- Toà án phúc thẩm;
- Toà án nhân dân cấp xã.

Các Toà án nước toà chính phủ và hoạt động theo các nguyên tắc của cơ quan tài phán: nước lập với cơ quan hành chính, xử các việc hình sự phải tham nhân dân tham gia, tham phán do Chính phủ Trung ương bổ nhiệm, các phiên tòa xét xử đều phải công khai, trừ những trường hợp đặc biệt, quyết định của cơ quan nhà nước, khi xét xử các việc tham phán

chê tuân theo pháp luật...

Toà chớic toà ain theo những nguyên tắc nào coi một yínhúa quan trọng nớoi với nên dân chủi quyền lớic coithuoc veítay nhân dân hay không...

Theo Saéc leính 13 (ngày 24/1/1946) và Saéc leính 51 (ngày 17/7/1946) các Toà ain nớoi toà chớic theo nguyên tắc: hai cấp xét xóiv và nguyên tắc tham quyền. Náy là những nguyên tắc khoa học, phù hợp với nái thuốat ñing của Toà ain. Toà chớic toà ain nhó vấy baid ñaim thuấn tiến cho nhân dân, nớoi kêm cho Nha nớoi, baid ñaim nguyên tắc nớoi lập xét xóiv

Coi theá coi một trong những nhân toà hóp thanh của Nha nớoi pháp quyền là xã hội công dân. (Coi khi con góiv là xã hội dân số). Nha nớoi pháp quyền nớoi xây ñing trên cô sôiv của xã hội công dân, ñing thóiv xã hội công dân nớoi hoan thiến và phát triển thuấn lóiv trên cô sôiv Nha nớoi pháp quyền.

Theo tó tóing của các nhà chính trò hóc và luật hóc, khai saing về mặt lý luấn, hóc thuyét của nên dân chủi tó sain, xã hội công dân (Societas civilis) ñeá ché công ñing chính trò, nớoi ma mớoi thanh vién ñeá phúc tung hieú lớic của luật, luật baid ñaim cho xã hội nớoi phát triển ón ñing.

Chui tóich Hoà Chí Minh coi là nớoi về trách nhiệm của công dân: "Nớoi ta là nớoi dân chủi nghĩa là nớoi nhà do nhân dân làm chủi nhân dân coi quyền làm chủi thì phải coi nghĩa vui làm tron boid phân công dân, gióiv óing ñeá nớoi công dân tóic là Tuán theo pháp luật Nha nớoi, tuán theo ky côong lao ñing, gióiv ñin trát tóiv chung, ñing góiv (nóiv theá) ñing ky ñing soá ñeá xây ñing lóiv ích chung, háng háiv tham gia công viéc chung, baid veítai sain công công, baid veítai quốc". Muốn cho dân làm tron boid phân công dân, Ngóoi chui tróing khoing ñing ñing cao dân trí. Tó tóing Hoà Chí Minh khoing ñing lóiv ói chéi ché coi công dân phải tuán thui pháp luật, ma con coi công dân coi nghĩa vui phải ñing góiv xây ñing lóiv ích của xã hội, của công ñing.

*Xây ñing nớoi ngúiv công chớic:* Tráiv qua suót quai trính lịch sôiv ói nớoi ta, một vói trieu ñeá phong kiến coi coi trong viéc toà chớic thì coi ñeá

chóiv ngóoi ra làm quan. Con trong ché ñeá thóc dân, ngóoi Pháp cũng coi môi tróing ñeá taiv và tyein ñing ñeá taiv ra một nớoi ngúiv quan lóiv và công chớic làm ói các công sôiv. Không ché coi Nha nớoi do Chui tóich Hoà Chí Minh lóiv ñeá ngay những ngày ñeá ñeá ban bóiv "Pháp leính công chớic Việt Nam" (Saéc leính 188 ñaim 1948, Saéc leính 76 ñaim 1950). Thóing qua hai saéc leính này chung ta ñeá tiếp thu cách chóiv lóiv viéc ñeá taiv, tyein ñing, ñeá hành và làm viéc của nớoi ngúiv công chớic theo một phong cách chính qui nhó các nớoi phát triển phóing Táy. Theo saéc leính này, công chớic nớoi xếp vào các ngạch, trát theo các tieú chuan, công chớic phải thóing qua các ky thi tyein. Saéc leính con quy ñing các ché ñeá tập sôiv, thóc thui, baid chớic, chyein ngạch, ra ngoai ngạch, ñeá... Trát cái ñing vón ñeá này ñaim ñeá xây ñing một nớoi nớoi ngúiv công chớic cho một nên hành chính chính qui hieú ñeá.

Ñeá rat ñing tiec là sau quai nhiều ñaim, ñeá ñaim 1998 chung ta mớiv quan tâm lóiv vón ñeá này thóing qua viéc ban hành Pháp leính Cán bóiv công chớic và sau này ñaim 2003 sôiv nớoi bóiv sung lóiv lóing công chớic cấp xã Raéc rồi ói này là ói chéi khai ñeá cain bóiv và công chớic, viéc luón luón ñeá vó trí cho nhau ñeá ñeá khoi khoi trong viéc chuan hoai ñing vui và tính chyein ñing, là ñeá gióiv nhà chính trò và công chớic hành chính. Chui tóich Hoà Chí Minh ngay tóiv ñeá ñeá phân biét nhà chính trò (Ñing vién) và các nhân só trí thóc thóing tháiv về luật, về hành chính nhó các cuí Huynh Thúc Khaing, cuí Bui Bang ñoan, Luật sôiv Phan Anh, cuí Phan Keá Toai... Vón theá hieú tinh thần ñoan kết dân tóiv khoing cái ñeá ñeá quai khoi vón theá hieú viéc tróing ñing nhân tóiv trong lóiv vóiv quai lý ñeá nớoi...

Ngóoi ñeá ñing tháy tróiv nguy cô khi ñing cam quyền, gáiv lién vói quyền lớic là các cain boid quan liêu, teá tham ñing, lóing phí...

Thóc teá lóiv ñeá một số ngóoi coi chớic coi quyền ñeá lóiv ñing chớic vui của mình ñeá ñeá khoi, tham ñing, hóiv lóiv háiv làm của công. Do bon rút nớoi công quy ñeá sinh hoạt của hóiv rat xa hoa, phung phí tiein của Nha nớoi, của dân, song

một cuộc sống vôong giá. Hoà Chí Minh đã đặt câu hỏi "tiền bạc đâu đâu ra?" và trả lời là tiền bạc đâu đâu phải do mào hoá nước mắt, bằng sức lao động của họ làm ra mà là "không xoay của Đảng thì xoay của nông dân". Thậm chí làm cho nên buôn lậu". Bằng những lời kêu gọi, những bức thư nhỏ "Gửi các nông chí Bắc Bộ" (1947), bài viết "Thức hạnh tiết kiệm, chống tham ô lãng phí, quan liêu" (1952), Ngôđi nghiên khác cảnh cáo: "...Dù sao Chính phủ phải hết sức làm công, nếu làm công không xong thì sẽ dùng pháp luật mà trừng trị những kẻ lợi lộc, nạng trờ và kẻ trờ cho kẻ khác" và Ngôđi trả lời thật sởi, nhờ nhà báo nộp xin giảm ăn tối hình của Trần Dục Châu, kẻ trong quai khố tuy đã có công nhưng đã phạm tội tham ô.

Những năng quan tâm hiện nay là chúng ta chớ tòch, biến pháp như mình nên phong ngỗ bệnh dịch này và hôn thể nữa chớ có loại "thuốc công hiệu" cũng nhờ thuốc chớ như liều lờng nên vì trung tham nhưng nạng công hiện tởng "nhôn thuốc". Muốn chớ triết nước bệnh này phải có "thầy thuốc nhận dân", quan chúng nhận dân là tai mắt, thức hiện tốt dân chủ cô sởi bên cảnh nôicon dao mà pháp luật, dân chớ nầu nên cat bở những ung nhốt trong cô thể nhờ việc cat bở những ung nhốt trong vui ăn Nấm Cam và nống bở, vui Tổng Công ty Dầu khí, PMU-18...

*Xôi ly mọi quan hệ của Đảng với chính quyền:*  
Theo quan niệm của Ngôđi, rõ ràng ở đây "Đảng cầm quyền" những không "cai trò". Đảng ở đây, theo quan niệm của Ngôđi, giữ quyền "lãnh đạo",

không lãnh sang quyền "quản lý" nhà nước. Chức năng nhiệm vụ của Nhà nước là Tôch, quản lý phát triển kinh tế Ngoài nhiệm vụ của Nhà nước phát triển kinh tế còn có nhiệm vụ quản lý xã hội, giáo dục, xây dựng văn hoá môi, bảo vệ tò quốc.

Quan niệm này phù hợp với nội hàm hiện nay nói môi phòng thóc, nội dung sởi lãnh đạo của Đảng nói với nhà nước.

Với tổ chức của một thiên tài, công với nước tiếp xúc nhiều với các loại mô hình nhà nước của các nước phát triển. Chủ tịch Hoà Chí Minh đã chiêm nghiệm, suy ngẫm, đúc kết những tinh hoa để xây dựng, thiết kế một nhà nước hiệu quả hiệu lực. Tô tởng Hoà Chí Minh vớit không gian, thời gian, mãi mãi soi nống cho chúng ta trên con nống nói môi, cat cảnh.

#### *Tài liệu tham khảo:*

- 1) Hoà Chí Minh: *Vẻ đẹp nước cách mạng*, Sññ, tr.57.
- 2) Hoà Chí Minh: *Toàn tập*, tập 8, Nxb Sởi thật, Hà Nội, 1985, tr.563.
- 3) Tài liệu lờu trữ kho lờu trữ Văn phòng Quốc hội.
- 4) *Việt Nam Quốc dân công báo số 1* (29/9/1945).
- 5) *Lịch sởi Chính phủ Việt Nam Tập 1* (1945-1955) NXB chính trò Quốc gia.

